

Методичні рекомендації щодо викладання географії у 2019/2020 навчальному році

Упорядник: В.Рибчинський,
завідувач НМЦ природничо-математичних
дисциплін ІППО Чернівецької області

Відповідно до Державного стандарту, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 року, географія залишається у групі предметів освітньої галузі «Природознавство», а з **2019/2020 навчального року вводиться в дію нова навчальна програма з географії для 11-х класів.**

У **2019/2020** навчальному році у 6-9-х класах предмет «Географія» вивчатиметься за навчальними програмами, що укладені відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 та затверджені наказом МОН України від 07.06.2017 № 804. У 10-11-х класах предмет «Географія» (рівень стандарту та профільний рівень) за навчальними програмами, затвердженими наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407. Програми розміщено на офіційному веб-сайті МОН України.

Вивчення географічних курсів здійснюватиметься в традиційному порядку: 6 клас – курс «Загальна географія», 7 клас – курс «Географія. Материка і океани», 8 клас – курс «Географія. Україна у світі: природа, населення», 9 клас – курс «Географія. Україна і світове господарство», 10 клас – курс «Географія: регіони та країни», 11 клас – курс «Географічний простір Землі»

Курс «Загальна географія» у **6-у класі** розпочинає формування основних географічних уявлень загальної географічної культури школяра та поступове навчання картографічній мові. Учні засвоюють поняття, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації. Крім того, початковий курс географії включає відомості про географічні подорожі та дослідження Землі, особливості зображення земної кулі на глобусі й карті, про кількість і розміщення населення земної кулі, людські раси, положення України та окремих держав на політичній карті світу.

У 6-у класі пропонується *8 практичних робіт*, 4 з яких оцінюються обов'язково, решта – на вибір учителя. Дослідження, які рекомендується виконувати у вигляді створення презентації чи розробки міні-проекту (до його виконання можуть бути залучені й члени родини учня), виконуються за бажанням учителя і учнів.

На викладання географії в 6-у класі програмою передбачено резервний час – 6 годин. Ці години вчитель може розподіляти самостійно для: тематичного оцінювання, повторення, узагальнення, аналізу та коригування знань учнів.

Курс «Географія. Материка і океани» для **7-го** класу є логічним продовженням курсу географії шостого класу й значною мірою базується на його матеріалі. Головною метою вивчення географії у 7-у класі є формування географічних знань про природу материків та океанів, їх цілісність і диференціацію, про населення та його життєдіяльність у різних природних умовах. Водночас розширюються знання про географічну оболонку та її

компоненти. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння учнями ролі географічної оболонки у житті людей і впливу суспільства на природні умови.

У програмі 7-го класу передбачено виконання *12 практичних робіт*, 4 з яких є обов'язковими для оцінювання. Більшість практичних робіт виконується на основі використання різноманітних тематичних карт атласу та контурних карт. Уміння працювати з різними за змістом картами є одним з найважливіших показників якості підготовки учнів під час вивчення географії материків та океанів. Програмою передбачені також різноманітні дослідження, виконання та оцінювання яких здійснюється вибірково – за бажанням учителя та учнів.

Вивчення географії у **8-у класі** (*Україна у світі: природа, населення*) спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природу та населення країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури, відчутти себе справжнім патріотом своєї держави. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких 6 годин становлять резерв часу. Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико- та суспільно-географічних складників під час вивчення природних комплексів і населення України та свого регіону з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів, населення країн світу з курсу географії, що вивчався у 7 класі. Зокрема, вивчення населення України здійснюється на основі тем про населення світу в курсах географії у 6 та 7 класах та внаслідок поглиблення їх змісту. Особлива роль географії у 8 класі полягає у значному її світоглядному потенціалі й тісних взаємозв'язках змісту із сучасністю та особистим досвідом учнів.

Програмою передбачено виконання 12 практичних робіт, з яких 4 є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь та навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації; виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємного впливу, що сприятиме подальшому розвитку в учнів навчально-пізнавальної компетенції і формуванню ціннісно-сислової та соціально-професійної компетенцій. Запропоновано також завдання творчого характеру (дослідження), які, як і в попередніх курсах, можна оцінювати вибірково.

Програма **поглибленого вивчення** географії у 8-у класі (Географія України: природа, населення, господарство) спрямована на формування цілісної науково-географічної картини своєї держави на основі комплексного її вивчення.

Програма спрямована на розв'язання наступних завдань:

- сформувати в учнів знання та уявлення про Україну як цілісний географічний регіон, в якому відбуваються різноманітні глобальні та регіональні природні, соціально-економічні та екологічні процеси;
- сформувати нові поняття і закономірності, поглибити й узагальнити вже сформовані теоретичні знання з фізичної географії;
- сформувати уявлення та окремі поняття соціально-економічного змісту;

- продовжити розвиток практичних умінь та навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній і соціально-відповідальній поведінці в географічному просторі країни.

Основними змістовими блоками програми, на вивчення яких планується 105 годин (3 години на тиждень) є блоки «Природа», «Населення», «Господарство», які розділені на окремі теми. Програма передбачає виконання 23-х практичних робіт підсумкового характеру, вісім з яких (2, 4, 6, 9, 13, 16, 21, 23) оцінюються обов'язково, решта – на вибір учителя. Практичні роботи спрямовані на відпрацювання умінь та навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації, на виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємний вплив, чим значно підсилюється навчально-пізнавальна компетенція і формується ціннісно-сміслова та соціально-професійна компетенції. Пропонується також кілька дослідницьких робіт творчого характеру, які оцінюються вибірково.

Курс «Соціально-економічна географія світу» (9 клас, **поглиблене вивчення**) покликаний сформувати в учнів цілісне уявлення про навколишній світ, показати глибокий взаємозв'язок природи, населення і господарства земної кулі, навчити просторовому мисленню, виховати повагу і любов не тільки до своєї Батьківщини, але й до історії та культури інших країн і народів. Учні ознайомляться зі змінами, які відбуваються у світі, викликані зростанням кількості населення, розширенням економічних зв'язків країн, мереж глобальних комунікацій тощо. У цих умовах даний курс набуває колосального значення. У ньому посилюється культурно-гуманістична спрямованість предмета, збільшується час на вивчення географії країн світу, народів, релігій, мов, культур інтеграційних процесів.

На курс «Україна і світове господарство» у 9-у класі відведено 52 години (1,5 години на тиждень). Провідною метою є формування знань про тенденції розвитку національного та світового господарства й визначення місця України в сучасному світі. Зазначена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- сформувати нові поняття й базові знання про суспільну географію та особливості розвитку сучасного господарства в Україні і світі;
- ознайомити із структурою світового господарства та її відображенням в економіці України, найважливішими глобальними проблемами людства;
- навчити виявляти та аналізувати економічні, соціальні й екологічні процеси та явища на глобальному, регіональному і локальному рівнях;
- показати роль міжнародного співробітництва у розв'язуванні глобальних проблем людства;
- розвивати в учнів пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності, самостійну навчальну діяльність шляхом пошуку та опрацювання географічної і статистичної інформації з різних джерел.

Важливим принципом побудови змісту географії у 9 класі є інтеграція, яка реалізується через поєднання суспільно-географічних складових під час вивчення особливостей розвитку та розміщення господарства в світі, Україні та своєму регіоні.

Курс має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується в ході виконання практичних робіт, аналітичних завдань та досліджень. Програмою

передбачено виконання 8 практичних робіт, з яких 4 є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації. Завдання творчого характеру учні виконують за бажанням, а вчитель оцінює їх за власним вибором.

Курс географії в **10 класі «Географія: регіони та країни»** (52 години, 1,5 години на тиждень), спрямований на формування в учнів знань про особливості населення й просторової організації господарської діяльності у регіонах світу та окремих країнах, умінь орієнтуватися у світових і регіональних соціально-економічних, суспільно-політичних, екологічних процесах.

Загальною метою географії в 10 класі є формування в школярів географічної картини світу на прикладі вивчення систем розселення та просторової організації економічної діяльності в окремих регіонах і країнах з урахуванням сучасних геополітичних, соціальних, економічних та екологічних аспектів.

Програмою в 10 класі на рівні стандарту передбачено виконання 7 практичних робіт. Обов'язковими для оцінювання в кожному семестрі є дві практичні роботи на вибір учителя.

Курс географії в **11 класі «Географічний простір Землі»** (35 годин, 1 година на тиждень) розкриває сутність географічної науки в цілому; інтегрує знання про природу, людину і господарську діяльність; формує в учнів чіткі уявлення про основні закономірності будови і розвитку географічної оболонки та загальні суспільно-географічні закономірності світу з метою забезпечення сталого розвитку.

Вивчення географії в 11 класі спрямовано на реалізацію таких **завдань**:

- розуміння географічної оболонки як системи, її виникнення, функціонування, закономірності будови і розвитку;
- оволодіння вміннями вирішувати комплексні завдання, що потребують виявлення географічної ситуації на конкретній території, моделювання природних, соціально-економічних і геоекологічних явищ і процесів з урахуванням просторово-часових умов і чинників;
- розвиток географічного мислення для орієнтації у проблемах територіальної організації суспільства, його взаємодії з природою, навичок грамотного вирішення побутових та професійно орієнтованих завдань;
- виховання патріотизму, толерантності до інших народів і культур, соціально-відповідального ставлення до навколишнього середовища під час повсякденної трудової і побутової діяльності;
- набуття компетентності в сферах: елементарного геоекологічного моделювання і прогнозування; використання різноманітних географічних знань та умінь в побуті і в підготовці до майбутньої професійної діяльності; забезпечення особистої безпеки, життєдіяльності й адаптації до умов навколишнього середовища.

Курс безпосередньо пов'язаний не тільки з попередніми курсами географії, він також інтегрує знання, здобуті на заняттях з економіки, історії, інформатики тощо.

Програмою в 10 класі на рівні стандарту передбачено виконання 10

практичних робіт. Обов'язковими для оцінювання в кожному семестрі є дві практичні роботи на вибір учителя.

Курс «Географія», що пропонується для **профільного навчання** в 10 і 11 класах, завершує географічну освіту в загальноосвітній школі і відповідає логіці пізнання світу. Таким чином, система географічної освіти узгоджується з теорією природничих і суспільних наук, загальною географією, регіоналізацією, країнознавством, краєзнавством і має українознавчу спрямованість.

Загальна мета курсу – вдосконалити уявлення учнів про географічну картину світу, утверджувати поняття про географію як конструктивну науку і формувати географічне мислення на основі історичного, просторового, комплексного, типологічного, проблемного і конструктивного підходів. Провідні ідеї програм – гуманізація, соціологізація, екологізація, економізація, залучення учнів до соціально корисної практичної діяльності засобами сучасної географії.

Практичні роботи, є важливою й обов'язковою складовою уроку географії. Вони передбачають розв'язування географічних, екологічних і соціально-економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, проведення міні-досліджень, дискусій, круглих столів, ділових ігор, моніторингових досліджень, підготовку презентацій, написання есе, творчих робіт, створення індивідуальних і колективних проєктів. Мета проведення таких робіт може бути різною – мотиваційною, узагальнювальною, контролюючою тощо. У 10 класі передбачено виконання **25 практичних робіт**, в 11 класі – **54**, які є обов'язковими для всіх учнів класу. Учитель обов'язково оцінює п'ять практичних робіт на вибір у кожному семестрі.

До більшості розділів курсу запропоновано орієнтовні теми творчого характеру для проведення досліджень. Учитель оцінює таку роботу під час її захисту чи презентації.

У рамках варіативної частини навчальних планів географія вивчається з 6-го по 11-й класи, залежно від специфіки ЗЗСО. Прикладом варіативних курсів є «Географія рідного краю» (6 клас) та інші курси, використання яких дає змогу наблизитися до реалізації положень Міжнародної хартії географічної освіти в Україні.

Краєзнавство забезпечує закріплення наукових географічних понять на основі вивчення своєї місцевості та допомагає наочному вивченню господарської діяльності населення рідного краю. Здобуті знання сприятимуть прищепленню учням любові до рідної землі, створять підґрунтя для того, щоб у подальшому учень орієнтувався на географічну освіту.

Під час навчання географії в педагогічній діяльності важливим залишається **проведення обов'язкового оцінювання навчальних досягнень учнів: поточне, тематичне і підсумкове**, а основним видом оцінювання – **тематичне**. На основі тематичних оцінювань, що є результатом поточного оцінювання, виставляється семестрова оцінка, а на основі семестрових – річна, при цьому оцінюються реальні досягнення учня, **а не його середній бал**.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів - єдині для загальноосвітніх і профільних класів, для класів поглибленого вивчення географії та класів гуманітарного спрямування.

Зауважуємо, що важливу роль у освітньому процесі й надалі відіграє географічний кабінет. Адже в географічному кабінеті знаходиться вся матеріально-технічна база, яку необхідно використовувати під час проведення уроків у 6-11 класах. У викладанні географії шкільне обладнання забезпечує наочність навчання. А це – одне із важливих джерел інформації, засіб пізнавальної діяльності школярів. Використання навчального обладнання сприяє підвищенню рівня організації праці учнів і вчителя, дозволяє створити необхідні умови для вдосконалення викладання географічної інформації, підвищенню якості знань учнів. Матеріальна база шкільної географії створює умови для самостійної діяльності учнів.

Перелік посібників, які можуть бути використані під час вивчення географії, рекомендації щодо використання сучасних інформаційних та інноваційних технологій на уроках географії, підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання, результати моніторингу якості природничо-математичної освіти, програми курсів за вибором для профільного навчання, анотації нової навчально-методичної літератури, поради щодо організації роботи з обдарованими дітьми, розробки уроків та позакласних заходів досвідчених учителів та інше друкуються на державному рівні – в журналі «Географія та економіка в сучасній школі» Міністерства освіти і науки України та газеті «Краєзнавство. Географія. Туризм», на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки: (www.mon.gov.ua), веб-сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти: (www.iitzo.gov.ua), а на обласному – в газеті «Освіта Буковини», журналі «Освітній простір Буковини» та сайтах ІППОЧО, ДОН ЧОДА.